

DR. SZACSVÁNÉ SZEGEDI KRISZTINA

A balti országok gazdasági sikereinek kulcstényezői

A társadalmi-gazdasági átalakulás, a szerkezeti reformok végrehajtása során a balti államoknak sok nehézséggel kellett szembenézniük, amit elsősorban a szovjet piacról való kiszorulás, a fél évszázad alatt kiépült gazdasági kapcsolatok megszakadása okozott. A '90-es években ezekben az országokban nagy gazdasági visszaesés ment végbe. A fellendülés szigorú intézkedésekkel indult be. A három balti állam az utóbbi években társadalmi-politikai átalakuláson, gyors gazdasági fellendülésen ment át, mely az európai uniós és egyben a magyar befektetők, kereskedők szempontjából sem elhanyagolható tényező, új célpiacok keresésekor.

1. táblázat: A balti-országok általános adatai

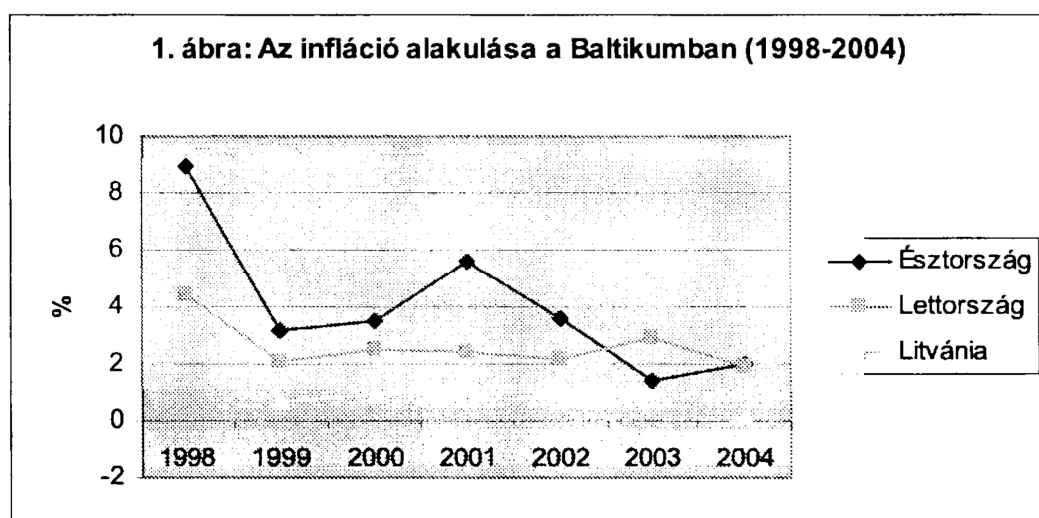
MUTATÓ	Észtország	Lettország	Litvánia
Terület (ezer négyzetkm)	45,13	64,59	65,20
Lakosság (millió fő)	1,47	2,49	3,71
Etnikai arányok (össznépesség %-ában)	64 észt, 29 orosz-ajkú, 7 egyéb	55 lett, 33 oroszajkú, 12 egyéb	81 litván, 8 orosz, 7 lengyel, 4 egyéb
Nyugdíjrendszer	Többpillérű	Többpillérű	Állami
Vámok	Teljesen liberalizált kereskedelem	Liberalizált kereskedelem, de magas vámok az agrár- termékekre	Liberalizált kereskedelem, de magas vámok az agrártermékekre
Privatizáció	Készpénzes	Kezdetben kuponos, majd készpénzes	Kevert modell
Személyi jövedelemadózás	Egykulcsos (3600 korona felett kulcsok)	Kétkulcsos (25 és 35 százalékos)	Progresszív

Forrás: Eurostat évkönyv, 2003.

A balti országok szigorú monetáris politikájára a választ a néhány évvel ezelőtti gazdasági helyzetben kell keresni. A balti államok gazdasága 1991-92-ben érte el a mélypontot: az akkori válságot a nagyarányú termeléseszkö-
kenés és a vágató árszínvonal-növekedés jellemezte. A GDP évi 30–40 szá-
zalékot is elérő csökkenését havi 60–80 százalékos hiperinfláció kísérte. A
kereskedelem – amely akkor elsősorban az orosz kapcsolatok függvénye volt
– 30–40 százalékkal esett vissza. Ilyen körülmények között nem sok esélye
volt a fokozatos átmenetet hirdető gazdaságpolitikának. Még egy tényező
szólt a fokozatosság ellen: a három balti állam mihamarabb élni akart a füg-
getlenség adta jogával, és a kényszerű orosz kapcsolat helyett gyorsan kíván-
ta újraéleszteni a tradicionális nyugati gazdasági és politikai csatornákat.

A balti államok gazdaságának átalakulása az 1990-es években

A balti országok gazdasági stabilizációja közös elvek alapján ment végbe. A legfontosabb feladat a hazai és a világpiaci árak összhangba hozása volt. Ennek érdekében szinte egyik pillanatról a másikra az ár- és a kereskedelmi liberalizáció mellett döntöttek, és a rubelt felváltandó, bevezették a saját valutát. A piacgazdasági intézményrendszer kiépítése és az egyensúlyi költ-
ségvetés igénye szintén közös vonásként jelentkezett mindhárom államban. Megteremtették az alapját a szigorú fiskális politikának is, hiszen a kor-
mányzat nem vehetett fel fedezet nélküli hitelt a költségvetés vagy az állami vállalatok „megsegítésére”. A fedezetlen pénzkibocsátás megtiltása és a rö-
g-
zített árfolyam bevezetése nagyszerűen bevált mindhárom országban. Ezek az eszközök a stabilizációra kiválóan alkalmazhatók. A GDP csökkenése 1996-ra mindhárom országban megállt, az infláció pedig az 1992-es 1000 százalékos körüli szintről 1995-re a három balti állam mindegyikében 30 szá-
zalék alá süllyedt, napjainkban pedig mindenhol 3% alatt van.

A költségvetés helyzete és a fiskális politika alapvetően különbözött a közép- és kelet-európai tapasztalatoktól. A Baltikumban ugyanis úgy ment végbe a gazdasági stabilizáció, hogy az nem okozott számottevő államháztartási hiányt. Ez részben a jogszabályi kényszer miatt alakult így – Észtországban 1992 óta törvény mondja ki, hogy a költségvetésnek egyensúlyban kell lennie –, de egyéb tényezők is szerepet játszottak. A balti államok kamatfizetési terhe például elenyésző. Az észt példa figyelemre méltó: a valutareformmal egy időben az adópolitikában is történtek változások, aminek hatására 1993-ban, tehát a stabilizációs intézkedések bevezetése utáni évben megnőtt a költségvetési bevételek GDP-hez viszonyított aránya. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy az oktatásra és az egészségügyre fordított összeg reálértékben nem csökkent, a fiskális restriktió terheit csupán – kis mértékben – az államigazgatási szférának kellett elszenvednie.

A privatizáció, módszerét és intenzitását tekintve, jelentős eltéréseket mutat a balti országok között. Észtországban Az 1993-as privatizációs törvény szerint árveréseken és nemzetközi tendereken lehetett értékesíteni az állami vagyon nagy részét. A cél az erős, lehetőleg külföldi stratégiai befektető megtalálása volt, a kínált ár kevesebbet nyomott a latba. A befektetőknek beruházási és munkahely-védelmi garanciákat kellett aláírni. Ezzel az észt privatizációs-modell volt a legsikeresebb a Baltikumban. Litvániában és Lettországon a kuponos és a készpénzes technikák, valamint a menedzsment-kivásárlások nem túl összehangolt módszerei voltak jellemzőek. A földreform és az agrárágazat privatizálása terén mindhárom ország jelentős sikereket ért el.

A gazdaság szerkezeti változására jellemző, hogy csökkent a mezőgazdaság és az ipar súlya, nőtt a szolgáltatás szerepe. Versenyképes ipari termelés leginkább Észtországban jött létre, ahol néhány – többnyire finn befektetésekre épülő – gépipari vállalat nyugati exportja is számottevő. Lettországon és Litvániában nyugati befektetők a feldolgozóipari ágazatok közül elsősorban az élelmiszeriparban, azon belül is főleg a dohány- és alkoholtermékek gyártásában vannak jelen.

Emellett a balti gazdaságok ütőkártyáját és sikeres gazdasági átalakulásuk alapját az adja, hogy az Oroszország és a Nyugat közötti legmegbízhatóbb tranzitútvonallal, valamint viszonylag fejlett közlekedési, szállítási és hírközlési infrastruktúrával rendelkeznek.

2. táblázat: A balti-államok fő gazdasági mutatói (2002)

	Észtország	Lettország	Litvánia
GDP	6,7 mrd	8,7 mrd	14,9 mrd
GDP/fő	4940	3720	4260
GDP/fő az EU átlagában (%)	21	16	18
Átlagbér (€/hó)	374	290	330
Minimálbér (€/hó)	118	97	126
Ipari termelés volumenváltozása% (2002.nov/2001.nov.)	0,5	8,3	4,2
Munkanélküliségi ráta%	9,1	7,6	10,9
Fogyasztói árváltozás% 2002.dec./2001.dec.	2,7	1,4	-1,0
Külker-i egyenleg mrd €	-1,3	-1,7	-2,1

Forrás: KSH, 2002.

Néhány specifikum

Észtország

A befektetett értéket tekintve Svédország áll az első helyen. A külföldi tőkére gyakorolt szívóerő egyik jellegzetessége, hogy a törvények megengedik a külföldiek földvásárlását. A viszonylag gyors és nagyobb megrázkódtatásoktól mentes észt strukturális reformot a nagyarányú külföldi működőtőke-beáramlásra kívül a még mindig alacsony munkaerőköltséggel magyarázzák. Ezenkívül nem elhanyagolható az sem, hogy a termelést a teljes kereskedelmi liberalizációnak köszönhetően hamar sikerült átállítani a félkész termékek gyártására. Végül lökést adott a mikroszférának a hivatalos statisztika szerint 72 millió dolláros – más források szerint ennél nagyobb – kétoldalú segély, amely elsősorban Finnországtól jött. [1]

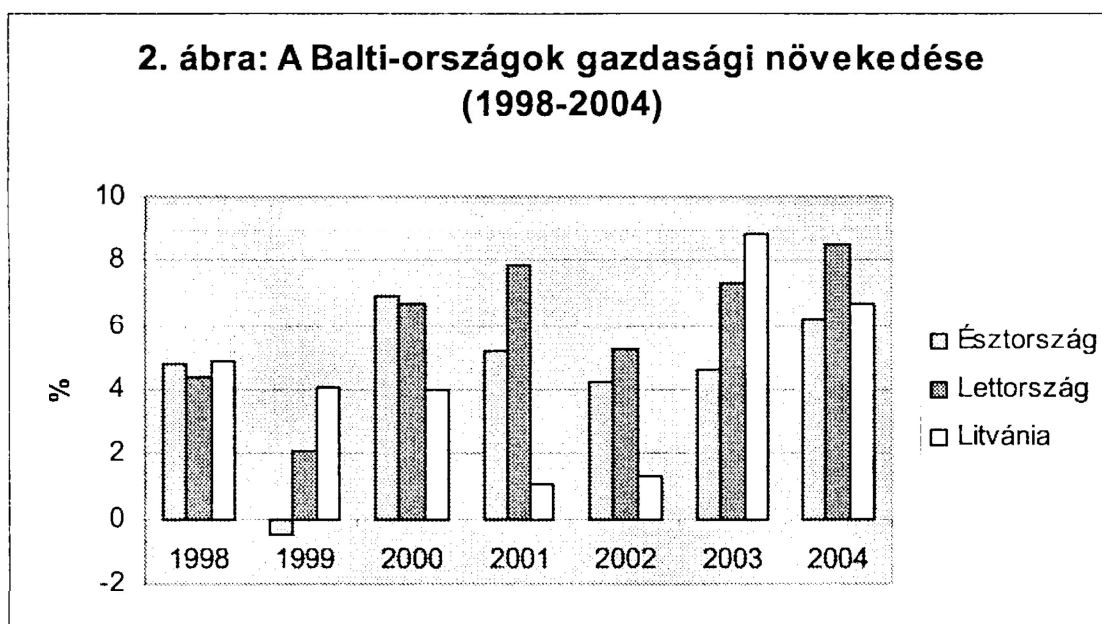
Lettország

A növekedés alapját nem a stabil és kedvező makrogazdasági feltételek biztosítják, hanem a jégmentes kikötők. A feszült lett-orosz viszony ellenére, melyet a nagyszámú orosz népesség körüli konfliktusok okoznak, az összes orosz export 23%-a halad át Lettországon. A gazdasági függőség fordított irányban még nagyobb, hiszen a lett GDP 70%-át a szolgáltatási szektorban állítják elő. Ezt a kategóriát valójában az orosz megrendelésekből élő két

nagy kikötő takarja. A lett vezetés tudatában van ezen állapot veszélyének, ezért is sürgette az ország EU-s csatlakozását.[2] Lettországból Dánia a legnagyobb befektető.

Litvánia

Litvánia legnagyobb kereskedelmi partnere Németország, amely az ország kivitelének 16 százalékát, behozatalának pedig 18 százalékát adja. 1999-ben Litvánia exportja meghaladta a 3 milliárd dollárt, importja pedig megközelítette az 5 milliárd dollárt. 2002. augusztusában Litvániában politikai vihart kavart, hogy az orosz Jukosz olajtársaság megszerezte az ellenőrzést a Baltikum egyetlen olajfinomítója, a 40%-ban állami Mazeikiu Nafta felett.[3]

Forrás: www.hvg.hu.

Az euró bevezetésének esélyei a Baltikumban

Észtország, Lettország és Litvánia a '90-es években jelentős sikereket ért el az európai integrációhoz való felzárkózás terén. A három balti ország hazánkkal együtt 2004-től válik az EU tagjává. A balti államok az EU-hoz való csatlakozásuk után röviddel már képesek lennének bevezetni az eurót, mivel már napjainkban is teljesítik a gazdasági kritériumok többségét. A költségvetési hiány jóval a kritikusnak tekintett 3% alatt van mindhárom országban, Észtország még többletet is realizált. Az államadósság hiánya a bruttó GDP 60%-os maximális mértékének a töredékét sem teszi ki. Lettország és Litvánia számára nem jelent gondot a 2,2%-os inflációs kritérium sem, ezt a célt

eddig csak Észtország nem teljesítette. Egyedül a kamatkritériumok teljesítése okoz gondot az országoknak, de ha tartós marad a gazdasági növekedés, jó esélyük van e követelmények teljesítésére is. Így leghamarabb 2006-tól vezethetik be a balti-államok az euró használatát.

2. táblázat: Az EU által nyújtott nettó támogatások (millió euró)

	Észtország	Lettország	Litvánia
2003	55	115	84
2004	125	299	194
2005	180	483	295
2006	199	570	341

Forrás: Európai Bizottság.

Magyarország és a balti államok külkereskedelmi kapcsolatai

Magyarország és a balti államok között a külkereskedelmi kapcsolatok élénkülése várható, mivel a kilencvenes évek végén mindhárom országgal megkötötte a szabadkereskedelmi megállapodást. A magyar vállalatok Baltikumba irányuló exporttermékei közül kiemelkednek a konzerv-, az élelmiszer- és a dohányipari cikkek, valamint a gyógyszeripari termékek. A kinti piacokon jelentős pozíciókkal rendelkezik az EKO, a Csabai Konzervgyár, a Top Joy, valamint az Egri Dohánygyár, továbbá a Richter Gedeon, az Egis és a Human.

Az utóbbi időszakot tekintve a balti országok által kiírt tendereken 3 nagyobb hazai cég szerepelt sikerrel: Az EGI szennyvíztisztításra szolgáló berendezés gyártásának szaktanácsadására kapott megbízást. Jelentősebb üzletet kötött a Ganz Ansaldo is: a vállalat a rigai villamosok felújításában vállal kulcsszerepet. Az Ikarus mindhárom ország nagyvárosaiban próbálkozik piacszerzéssel. Magyarországi vállalat nagyobb összegű tőkebefektetése eddig még nem történt, annál több vegyes vállalat működik viszont a három balti országban. Ennek egyik oka, hogy például Litvániában már 100 dollárral lehet céget alapítani.

A fentebb említett tényezőket, valamint a Balti-országok egyéb lehetőségeit figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a gazdasági kapcsolatok mélyítése hosszú távon célszerű és nagy előnyöket hordoz magában. Emellett a három balti ország gazdasági tapasztalatait is érdemes lenne a magyar gazdaságpolitika alakításában hasznosítanunk.

Záró gondolatok

A Baltikumban igen erőteljes gazdasági növekedés tapasztalható, amely jelentős termelő beruházásokkal jár együtt. Szinte mindhárom balti országban látványosan fejlődik az építőipar, a csomagolótechnika, az IT szektor és távközlés, a járműipar, a fém-feldolgozóipar, az elektrotechnika, az élelmiszeripar.

A magyar üzleti lehetőségek szempontjából kiemelten fontosak a baltikumi járműipari fejlesztések. Elsősorban a középtávú vasúti fejlesztések (Litvánia, Lettország) ill. a közúti és városi autóbusz ill. trolibuszbeszerzések (Tallinn, Riga, Kaunas, Vilnius, stb.) érdemelnek említést. Jó lehetőségeink vannak még komplett élelmiszertermelő és feldolgozó-rendszerek (termelőtechnológia + konzervüzemek) értékesítésére. A szolgáltatások expanziójával a dinamikusan bővülő IT szektorban is kínálkoznak újabb üzleti lehetőségek (Mobiltelefon alkatrészek, számítástechnikai eszközök, más híradástechnikai eszközök). A balti piac tehát nagyon sok lehetőséget rejt magában, ezért minél gyorsabban és hatékonyabban kellene feltérképezni a magyar vállalkozóknak a három ország gazdasági potenciálját.

Irodalomjegyzék

Bartha Attila: Átalakuló Baltikum – Úton-útfélen, Figyelő, 1999. 07. 23.

Kertész György: Lett gazdaság – A bűvös 7 százalék, Figyelő, 2001. 10. 20.

HVG, 2002. 08. 31. 27–28. o.

www.europa.eu.int

www.fn.hu

www.origo.hu